

Шарова Т.М.

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЮ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасних підходів до індивідуалізації освітнього процесу для обдарованої молоді. У дослідженні розглядаються новітні освітні технології та стратегії, що забезпечують оптимальний розвиток інтелектуальних та творчих здібностей здобувачів освіти. Особлива увага приділяється можливостям прискореного та поглибленого навчання, а також використанню інноваційних методів викладання. У статті досліджено важливість адаптації навчальних завдань до потреб і можливостей обдарованих здобувачів освіти, враховуючи їхні інтереси та індивідуальні стилі навчання.

Ключові слова: індивідуалізація навчання, обдарована молодь, освіта, індивідуалізація, освітній процес, інновації.

Sharova T. Modern Views on the Individualization of Learning for Gifted Youth. The article is dedicated to the analysis of modern approaches to the individualization of the educational process for gifted youth. The study examines innovative educational technologies and strategies that ensure the optimal development of students' intellectual and creative abilities. Special attention is given to the possibilities of accelerated and in-depth learning, as well as the use of innovative teaching methods. The importance of adapting educational tasks to the needs and capabilities of gifted students is explored, taking into account their interests and individual learning styles.

Key words: individualization of learning, gifted youth, education, individualization, educational process, innovations.

Актуальність. Розвиток обдарованої молоді в умовах дистанційного навчання є актуальною та складною проблемою, яка

вимагає комплексного підходу. Індивідуалізація навчання є одним з ключових методів, що дозволяє ефективно розвивати потенціал обдарованих здобувачів освіти у таких умовах [16, с. 737]. Важливо пам'ятати, що успішна індивідуалізація навчання обдарованих здобувачів потребує співпраці між вчителями, батьками та здобувачами самими. Тільки через взаємодію всіх зацікавлених сторін можна забезпечити максимальний розвиток потенціалу обдарованої молоді в умовах дистанційного навчання.

Проблему індивідуалізації навчання обдарованої молоді досліджували як сучасні науковці. Серед провідних дослідників можна виділити таких авторів: Антонова О., Гаркуша Л., Дибчук Л. В., Шагінян Є., Карпова Л., Кульчицька Я., Олексюк Л., Репко І., Чиж В., Гавриленко В., Чернишов О. та ін. Питання підготовки майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями як складова його професійної компетентності, умов розвитку обдарованої молоді у вищих навчальних закладах розглядає Антонова О. У дослідженні Гаркуши Л. можна ознайомитись із педагогічним супроводом обдарованих здобувачів освіти, а Дічек Н. досліджує внесок українських психологів у розвиток індивідуалізації і диференціації навчання школярів (60-ті рр. ХХ ст.); Кульчицька Я. порушує питання шляхів індивідуалізації навчання обдарованих дітей, зокрема в Канаді. Ці дослідники вивчають як педагогічні стратегії для оптимізації розвитку обдарованих здобувачів освіти, так і інноваційні підходи до створення програм для їхнього навчання.

Метою статті є аналіз сучасних підходів до індивідуалізації навчання обдарованої молоді, вивчення теоретичних основ і практичних моделей її реалізації, а також визначення ефективних інструментів і методів, спрямованих на розвиток інтелектуального та творчого потенціалу здобувачів освіти у контексті сучасних освітніх викликів.

Виклад основного матеріалу. Індивідуалізація навчання обдарованої молоді передбачає диференціацію навчання, програми для прискорення навчання, поглиблене навчання, менторство та наставництво, використання сучасних технологій, соціально-емоційна підтримка, інтеграція в освітній процес (Рис. 1).

Рис. 1 Індивідуалізація навчання обдарованої молоді

Диференціація передбачає створення різних освітніх маршрутів для здобувачів освіти з різними здібностями для яких передбачені завдання різної складності, а також робота у гнучких групах. Диференціація навчання є ключовим підходом до індивідуалізації освітнього процесу. Вона дозволяє максимально ефективно використовувати потенціал кожного здобувача освіти, створюючи оптимальні умови для навчання [1, с. 12]. Здебільшого, це завдання різної складності: багато ступеневі завдання (завдання різного рівня складності з поступовим ускладненням; індивідуальні проєкти (враховуючи інтересів і рівень підготовки здобувачів освіти); різнорівневі завдання у тестах і контрольних роботах (тести різного рівня складності).

Гнучкі групи включають в себе групи за інтересами, що передбачає організацію тих, хто навчається у групи на основі їхніх інтересів до певних тем. Наприклад, у класі біології можна створити групи, що займаються різними аспектами науки: одна група може досліджувати ботаніку, інша – зоологію; групи за рівнем підготовки мають на меті поділ здобувачів на групи відповідно до їхніх знань і навичок у певній галузі. Такі групи можуть працювати над завданнями, що відповідають їхньому рівню. Наприклад, у класі математики можна створити групи для вивчення основ арифметики, алгебри та геометрії; тимчасові групи

передбачають формування тимчасових груп для виконання певних завдань або проєктів, що дозволяє здобувачам освіти працювати з різними однокласниками і розвивати навички співпраці; проєктні групи для виконання довготривалих проєктів. Здобувачі освіти можуть працювати над дослідницькими проєктами, що відповідають їхнім інтересам і рівню підготовки [15, с. 100].

Переваги диференціації навчання мають на меті індивідуальний підхід, розвиток навичок, активну співпрацю. При індивідуальному підході кожен здобувач освіти отримує завдання, що відповідають його рівню підготовки, що підвищує мотивацію до навчання. Розвиток навичок передбачає розвиток різних навичок, працюючи в групах та над індивідуальними проєктами. Гнучкі групи сприяють розвитку навичок співпраці та комунікації [8, с. 136].

Виклики диференціації навчання стосуються планування, наявності ресурсної бази та системи оцінювання. Диференціація вимагає ретельного планування і підготовки матеріалів. Для цього потрібні додаткові ресурси, такі як навчальні матеріали і час на підготовку. Як результат – оцінювання діяльності здобувачів, які виконували різні завдання, що в різний момент навчання здобувачів освіти може бути складним. Диференціація навчання є ефективним способом підтримки обдарованих дітей, дозволяючи їм розвиватися в своєму темпі та відповідно до своїх інтересів та здібностей [6, с. 9]. Бажано дозволити обдарованим здобувачам вивчати матеріал швидше, ніж їхні однолітки, зокрема на рівні прискорених курсів та долучення до подвійного навчального плану. Програми для прискорення навчання обдарованих здобувачів дозволяють їм розвиватися швидше, відповідаючи на їхні індивідуальні потреби та інтереси.

Прискорені курси мають на меті роботу у напрямку прискорених класів (спеціальні класи, літні школи); онлайн навчання (онлайн платформи, дистанційні курси); створення індивідуальних навчальних планів (персоналізовані плани, наставництво). Доречно використовувати подвійний навчальний план, зокрема вивчення матеріалу вищого класу (попереднє вивчення, екстерн); університетські курси (паралельне навчання, кредитні курси); програми з обміну (міжнародні програми, стипендії) [19, с. 12].

Переваги прискорених програм передбачають мотивацію, розвиток таланту, підготовку до майбутнього. Здобувачі освіти, які швидше проходять матеріал, залишаються більш мотивованими і зацікавленими в навчанні. Програми прискорення дозволяють їм розвивати свої таланти і здібності в більшому обсязі. Здобувачі, які беруть участь у прискорених програмах, краще підготовлені до вищої освіти і професійної кар'єри. Виклики прискорених програм мають на меті перезавантаження, соціальну адаптацію та використання ресурсів. Існує ризик перевантаження здобувачів, якщо програми не будуть добре збалансовані. Здобувачам освіти може бути складно адаптуватися соціально, якщо вони вивчають матеріал набагато швидше, ніж їхні однолітки. Впровадження таких програм вимагає додаткових ресурсів, включаючи навчальні матеріали і підготовлених викладачів [11, с. 407].

Програми для прискорення навчання обдарованих дітей дозволяють їм реалізувати свій потенціал, забезпечуючи при цьому підтримку і розвиток їхніх унікальних здібностей. Поглиблене навчання обдарованих здобувачів сприяє їхньому інтелектуальному розвитку та задоволенню їхніх академічних потреб. Воно дозволяє здобувачам освіти вивчати певні теми на більш високому рівні, що відповідає їхнім інтересам і здібностям. Для поглибленого вивчення певних тем потрібно запроваджувати дослідницькі проекти та надавати можливість здобувачам освіти виконувати дослідження у галузях, які їх цікавлять. Для цього також бажано запровадити експертну роботу у школі, залучаючи фахівців для проведення лекцій або майстер-класів.

Дослідницькі проекти передбачають індивідуальні дослідницькі проекти (вибір теми, керівництво проектами); групові дослідницькі проекти (командна робота, презентації та захист проектів); наукові лабораторії та клуби (лабораторії, наукові клуби). Експерти у школі долучені до таких видів занять: лекції та семінари (запрошення фахівців, тематика лекцій); майстер-класи (практичні заняття, проектні роботи); віртуальні зустрічі (онлайн лекції, онлайн співпраця) [3, с. 66].

Переваги поглибленого навчання передбачають розвиток критичного мислення, мотивацію та зацікавленість, підготовку до вищої освіти. Здобувачі розвивають навички критичного мислення та аналізу, працюючи над дослідницькими проектами. Поглиблене навчання підвищує мотивацію здобувачів, дозволяючи їм вивчати теми, які їх

дійсно цікавлять. Вони отримують досвід, необхідний для подальшого навчання у закладах вищої освіти та проведення наукових досліджень.

Виклики поглибленого навчання мають на меті використання ресурсів, витрату часу, оцінювання результатів. Виникатиме потреба у додаткових ресурсах, таких як обладнання, матеріали та фахівці. Здобувачі освіти та вчителі потребують додаткового часу для виконання поглиблених дослідницьких проєктів. Оцінювання результатів поглибленого навчання може бути складнішим через індивідуальний характер дослідницьких проєктів. Запровадження поглибленого навчання створює умови для всебічного розвитку обдарованих здобувачів освіти, забезпечуючи їм можливість досягти високих академічних результатів та розвивати свої інтереси і здібності [10, с. 22].

Менторство та наставництво є важливими елементами підтримки обдарованих здобувачів. Вони допомагають їм розвивати свої таланти, отримувати нові знання та навички, а також знаходити мотивацію для досягнення високих результатів. Обдарованим дітям може бути корисно мати наставника персонального або групового. Персональні наставники забезпечують індивідуальне наставництво (вибір наставника, регулярні зустрічі, індивідуальний план розвитку); тематичні консультації (професійні консультації, кар'єрне консультування); менторські програми (офіційні програми, онлайн менторство). Групові наставники передбачають роботу груп підтримки (регулярні зустрічі, спільні проєкти); семінари та тренінги (навчальні семінари, воркшопи з експертами); платформи для спілкування (форуми та групи, мережі підтримки).

Переваги менторства та наставництва передбачають індивідуальну підтримку, мотивацію та натхнення, розвиток навичок. Здобувачі отримують індивідуальну підтримку та консультації, що допомагає їм розвиватися відповідно до своїх потреб та інтересів. Наставники можуть стати джерелом натхнення та мотивації для здобувачів, допомагаючи їм досягати високих результатів. Менторство сприяє розвитку різних навичок, включаючи критичне мислення, вирішення проблем, комунікацію та лідерство [2, с. 228].

Виклики менторства та наставництва потребують у подальшому підбір наставників, часові обмеження, оцінювання ефективності. Для підбору наставників потрібно знайти відповідних наставників може бути

складно, особливо якщо потрібні фахівці з певних галузей. Як наставники, так і здобувачі можуть мати обмежений час для регулярних зустрічей та консультацій. Вимірювання ефективності менторства може бути складним, оскільки результати можуть бути не завжди очевидні в короткостроковій перспективі. Організація менторства та наставництва для обдарованих здобувачів освіти є важливим кроком для забезпечення їхнього всебічного розвитку та успішної реалізації потенціалу [4, с. 24].

Сучасні технології відіграють важливу роль у індивідуалізації навчання обдарованих здобувачів освіти, забезпечуючи їм доступ до різноманітних ресурсів і можливостей для поглиблення знань. Використання сучасних технологій передбачає проходження онлайн-курсів та використання освітніх додатків [12, с. 8].

Переваги використання сучасних технологій зводяться до інтерактивності, доступності, персоналізації, розширення можливостей. Технології роблять навчання більш інтерактивним та захоплюючим. Здобувачі освіти можуть отримувати доступ до високоякісних освітніх ресурсів незалежно від місця проживання. Технології дозволяють налаштувати навчальний процес відповідно до потреб та інтересів кожного учня. Здобувачі освіти мають можливість вивчати теми, які не включені в шкільну програму [7, с. 35].

Виклики використання сучасних технологій передбачають технічні проблеми, цифрову грамотність, оцінювання ефективності. Технічні проблеми викликають потребу в наявності сучасного обладнання та доступу до інтернету. Розуміємо, що здобувачі та вчителі повинні володіти базовими навичками використання технологій. Вимірювання результатів навчання може бути складним через велику кількість різних платформ і додатків. Використання сучасних технологій відкриває нові горизонти для індивідуалізації навчання обдарованих здобувачів освіти, забезпечуючи їм можливість глибше вивчати обрані теми та розвивати свої таланти у зручній для них спосіб. Соціально-емоційна підтримка є важливою складовою успішного навчання обдарованих здобувачів освіти. Забезпечення цієї підтримки допомагає їм справлятися з викликами, розвивати соціальні навички та підтримувати емоційне здоров'я. Забезпечуючи обдарованим учням необхідну психологічну підтримку, бажано орієнтуватись на розвиток соціальних навичок [14, с. 81].

Розвиток соціальних навичок передбачає проведення тренінгів та воркшопів (комунікаційні навички, емпатія та емоційний інтелект, конфліктологія); організацію групових занять (групові обговорення, рольові ігри); роботу у напрямку проєктної діяльності (спільні проєкти, волонтерські програми). Доречною тут є психологічна підтримка, зокрема доступ до шкільного психолога (індивідуальні консультації, групові терапевтичні сесії); використання програми психологічної підтримки (тренінги з управління стресом, медитація); підтримки в кризових ситуаціях (кризова інтервенція, плани у надзвичайних ситуаціях) [5, с. 78].

Переваги соціально-емоційної підтримки зводяться до розуміння зменшення стресу, покращення міжособистісних відносин, зміцнення емоційного здоров'я, розвитку саморегуляції. Зменшення стресу допомагає учням справлятися з академічним та соціальним стресом. Покращення міжособистісних відносин сприяє розвитку навичок комунікації та співпраці. Зміцнення емоційного здоров'я підтримує емоційне здоров'я, запобігаючи розвитку тривожних та депресивних розладів. Розвиток саморегуляції навчає здобувачів ефективно керувати своїми емоціями та поведінкою [18, с. 4].

Виклики соціально-емоційної підтримки передбачають використання ресурсів, стигматизацію, індивідуальні потреби. При використанні ресурсів виникає потреба у кваліфікованих психологах та тренерах, а також наявність відповідних ресурсів. Також важливо розуміти питання стигматизації та усвідомлювати індивідуальні потреби кожного здобувача освіти. У зв'язку з цим розуміємо, що соціально-емоційна підтримка є ключовим елементом успішного навчання обдарованих здобувачів освіти. Вона сприяє їхньому всебічному розвитку, допомагає впоратися з викликами та зберегти емоційне здоров'я [20, с. 427].

Індивідуалізація навчання обдарованих здобувачів повинна відбуватися так, щоб вони не були ізольовані від своїх однолітків, що забезпечить розвиток соціальних навичок, підтримає командний дух і сприятиме обміну знаннями. При змішаних групах важливо запровадити інтеграцію в загальні групи та здійснювати взаємне навчання, зокрема інтеграцію в загальні групи (проєктна робота, змішані класи); взаємне

навчання (старші здобувачі освіти як наставники, партнерська робота). Спільні заходи передбачають організацію наукових заходів (наукові конференції та виставки); долучення до культурних та спортивних заходів (спортивні змагання, культурні фестивалі).

Переваги інтеграції в освітній процес передбачають розвиток соціальних навичок, де інтеграція обдарованих здобувачів у загальні групи сприяє розвитку соціальних навичок, включаючи комунікацію, співпрацю та лідерство. Також важливо обмінюватися знаннями. Здебільшого тут можуть стати в нагоді спільні проекти та заходи забезпечують обмін знаннями та ідеями між учнями різного рівня підготовки. Інтеграція сприяє створенню єдиної шкільної спільноти, де всі здобувачі освіти відчують себе важливими та залученими до навчального процесу. Обдаровані діти, працюючи в змішаних групах, можуть надихати своїх однолітків досягати нових висот, а також самі отримують додаткову мотивацію для розвитку [17, с. 123].

Висновки. Виклики інтеграції в освітній процес передбачають балансування знань, індивідуальні потреби та підготовку вчителів. У сучасному світі важливо знайти баланс між завданнями, що відповідають рівню підготовки обдарованих здобувачів, та завданнями для загальних груп. На сьогодні є необхідність забезпечення індивідуального підходу до навчання кожного здобувача освіти, що може бути складним у великих класах. Вчителі повинні бути підготовлені до роботи з обдарованими здобувачами у змішаних групах, що потребує додаткового навчання та ресурсів. Інтеграція обдарованих дітей у загальний навчальний процес забезпечує їхній всебічний розвиток, сприяє обміну знаннями та створює дружнє шкільне середовище, де кожен учень відчуває себе важливим і залученим.

Література:

1. Антонова О. До проблеми організації навчання обдарованих студентів. *Педагогічний пошук молодих дослідників України: збірник студентських наукових праць*. 2003. № 2. С. 12–18.
2. Антонова О. Є. Концепція навчання обдарованих студентів у вищих педагогічних навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців:*

- методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. 2010. № 23. С. 228–233.
3. Антонова О. Є. Підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями як складова його професійної компетентності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2003. № 12. С. 66–69.
 4. Антонова О. Є. Умови розвитку обдарованої молоді у вищих навчальних закладах. *Креативна педагогіка: наук. метод. зб.* 2010. № 2. С. 24–30.
 5. Антонова О. Обдарованість: сутність, структура, технології розвитку. *Шляхи і методи забезпечення подальшого творчого зростання обдарованої молоді: наук.-метод. зб.* 2008. С. 78–89.
 6. Антонова О. Проблема розвитку обдарованої особистості в Україні і світі: сучасний стан і перспективи. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* 2012. № 73. С. 8–15.
 7. Василькевич Я. Освіта обдарованих дітей: тенденції та виклики сьогодення. *Рідна школа*. 2015. № 11-12. С. 35–39.
 8. Гаркуша Л. Педагогічний супровід обдарованих здобувачів освіти. *Обдаровані діти – скарб нації: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (18–22 серпня 2021 року, м. Київ)*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 136.
 9. Гладких Г. В., Шарова Т. М. Організація самостійної діяльності здобувачів вищої освіти засобами ІКТ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69(2). С. 70–74.
 10. Дибчук Л. В., Шагінян Є. Соціально-педагогічні аспекти навчання обдарованих студентів у вищих навчальних закладах. *Креативна педагогіка*. 2010. № 3. С. 22.
 11. Дічек Н. Внесок українських психологів у розвиток індивідуалізації і диференціації навчання школярів (60-ті рр. ХХ ст.). *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. № 18. С. 407–419.
 12. Дубасенюк О. А. Навчання обдарованих дітей: проблеми і пошуки. *Теорія і практика креативного навчання обдарованих дітей: матеріали Всеукр. наук. практич. семінару*. 2011. С. 8–14.

13. Землянська А. В., Шарова Т. М., Шаров С. В. Аналіз навчального плану бакалавра спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія. 2019. № 8(76). С. 119–122.
14. Карпова Л. Г. Модернізація методів роботи з обдарованими дітьми як складова процесу реалізації Концепції Нової української школи. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2018. № 60. С. 81–88.
15. Кульчицька Я. Шляхи індивідуалізації навчання обдарованих дітей у Канаді. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2011. С. 100.
16. Олексюк М. Особливості роботи з обдарованими дітьми у центрах розвитку дітей та молоді в сучасній Україні. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 10 (16). С. 737–748.
17. Репко І. Специфіка навчання обдарованих дітей. *Scientific notes of the pedagogical department*. 2012. № 30. С. 123–135.
18. Слободенюк Л.І. Система психолого-педагогічного пошуку обдарованих дітей. *Психолог*. 2003. № 8 (56). С. 4–5.
19. Чернишов О. Підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Рідна школа*. 2010. № 4-5. С. 12–14.
20. Чиж В., Гавриленко В. Ідентифікація обдарованих студентів при навчанні онлайн. *Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти*. 2022. № 1. С. 427–434.
21. Шаров С., Шарова Т. Використання масових відкритих онлайн-курсів для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. *Нова педагогічна думка*. 2022. № 1(109). С. 39–43.
22. Шарова Т., Шаров С. Електронне навчання: дієвий формат освіти. Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід : зб. мат. II Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 травня 2019 р., м. Суми). 2019. С. 119–123.